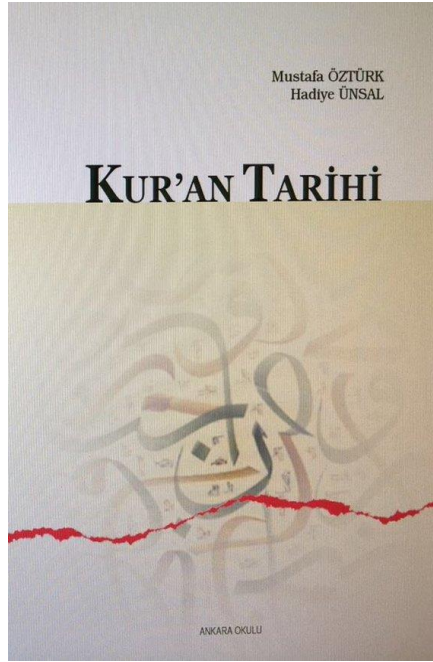

KİTABİYAT / BOOK REVIEW

Mustafa Öztürk & Hadiye Ünsal, *Kur'an Tarihi*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017, 352 s.

Hazırlayan

OSMAN BAYRAKTUTAN ^a

Kur'an Tarihi kitabını tanıtmaya geçmeden önce Öztürk'ün; Kur'an tarihi ile ilgili araştırmaların niteliği, Kuran tarihi'ne dair gelen rivayetlere bakış açısı ve Kuran ile ilgili metin telakkileri dolayısıyla vahyin metinleşme sürecine ilişkin kanaatlerin etkisiyle müellifin zihninde oluşan paradigmayı ifade ile ilgili bu eserden bazı pasajlardan bahsedelim: Öztürk, Kur'an tarihi alanında yazılan ciddi çalışmalarla ilgili; "İslami kaynaklarda Kur'an'ın metinleşme tarihi bağlamında aktarılan rivayetlerdeki bölük pörçük bilgiler öteden beri zihnimi meşgul etmiş; bu alandaki araştırma ince-

^a Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü
osmanbayraktutan@hotmail.com

leme türü eserleri okurken özellikle Kur'an vahyinin metinleşme sürecindeki karanlık noktaların aydınlanacağına ümit beslemiştir. Sonuçta karanlık noktaların aydınlanması şöyle dursun, karanlığın daha da yoğunlaştığına kanaat getirmiştir. Son dönemdeki Müslüman araştırmacılar da Muhammed Hamidullah, Muhammed Mustafa el A'zami, Muhammed Ali Muhaysin, Abdussabur Şahin ve daha başka isimlerin Kur'an tarihiyle ilgili eserlerindeki umumi gevşekliğin böyle bir kanaate varmamda önemli rol oynadığını özellikle belirtmem gerekir", diyerek görüşünü belirtmektedir.

Kur'an vahyinin metinleşme sürecinin başlangıcını eleştirel ve cüretkâr bir dille şöyle tasvir eder: "Bir taraftan Hz. Peygamber'in sayıca kabarık bir kâtiplik sekreteryası oluşturup Kur'an'ın tümünü sistematik şekilde yazıyla tespit ettirdiğini, bununla da kalmayıp vahiy kâtiplerine, "Bu ayeti şu sûrenin şurasına yerleştirin" diye talimat verdiğini söylemek, diğer taraftan da nüzul dönemini müteakiben Kur'an'ın cem'i meselesi gündeme geldiğinde Halife Hz. Ebû Bekir'in bu konuda güç bela ikna olduğuna, üstelik aylarca süren cem faaliyeti sırasında ayetler ve sûreleri mürettep halde bulmak şöyle dursun, Mescid-i Nebevî'nin kapısında vaziyet alınıp, "Kimin yanında yazılı bir ayet varsa, iki şahitle birlikte getirsin" diye ilanda bulunulduğuna dair bir dizi rivayet nakletmek fikrî muhakeme kabiliyetine sahip her bir insanın gözünden kaçmayacak kadar iri bir çelişki olsa gerektir." demektedir.

Bu bağlamda Beğavinin bir görüşünü¹ referans alarak bugünkü Mushaf tertibiyle alakalı şüphe içerisinde olduğu anlaşılan şu ifadeler yer verir: "Bugünkü Mushaf tertibinin Levh-i Mahfuzdaki tertib ile aynı olduğu ya da Levh-i Mahfuz'da Kur'an'ın bugünkü Mushaf tilavet tertibine göre yazılı bulunduğu bilgisine Beğavî'nin nasıl ulaştığını veya hangi bilgi kaynağına istinaden gaybi alan hakkında sanki bizzat gidip görmüş ve yerinde incelemiş gibi konuştuğunu bilmiyoruz. Lakin hem gaybi alan hakkında bu kadar rahat konuşulmasına şaşırıyoruz. Hem de Suyuti ve İbn-i Akile gibi alimlerin bu tür mesnetsiz iddialara ilmi değer atfedip "bilgi"

¹ Beğavi, Şerhu's-Sünne, IV. 521.

diye aktarmasını yadırgıyoruz.”² Kitabın hemen bir çok yerinde Ehl-i Sünneti hedef tahtasına oturtan yazar indi ve mesnetsiz görüşlerine bazı ayetlerin sure içindeki yerinde insicamsızlık olduğunu ifade ederek şöyle devam eder: “Bakara, Al-i İmran, Nisa, En’am, A’raf ve Tevbe gibi hacimli surelerdeki bir çok ayetin siyak sibakla irtibatsız denebilecek bir lafız-mana yapısına sahip olması bir taraftan ayetlerin tertibinde ictihadilik hükmünü güçlendirmekte, bir taraftan da söz konusu tertibin tevkifi olduğuna dair hakim görüşü tartışmalı hale getirmektedir.”³

Bütün bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere Kuran tarihi ile ilgili mütevatir ve sahih rivâyetleri ve hakim görüşleri şüpheyle ve tenkidle karşılayan bir zihniyetle yazılan bu eser aslında İslam tarihi boyunca buna benzer görüşteki isimlere ait eserlerde hemen hemen aynıyla tekrarlanan, çoğunlukla da özgünlük değeri taşımayan görüş ve değerlendirmelerle bezeli olduğundan, bu cepheden bakıldığında yeni bir şey yok diyebiliriz.

Kitabın; tenkid ettiği Kur'an tarihi araştırmalarının resmi inkılap tarihinden pek farklı olmamasından dolayı konuyla ilgili meşhur rivayetlerden, hakim görüş ve genel kabullere kadar bir çok meselenin kritik edilmesi gerektiği hususunda farkındalık oluşturmayı temenni eder düşüncesiyle yazıldığı ifade edilmektedir.

Öztürk ve Ünsal'ın kaleme aldığı bu eserin öne çıkan noktalarından bahsetmek gerekirse: Öncelikle İlahiyat Fakültelerinde ders kitabı olarak okutulan ve birçok ulusal çalışmada kendilerine atıfta bulunulan mevcut Kur'an Tarihi eserleri sağlam rivayetlere dayanan görüşler ışığında ortaya çıkan güvenilir bilgiler içerdiği; Kur'an'da Fazlalık veya Noksanlık İddiaları, Kur'an-ı Kerim'e Nokta, Hareke ve Diğer İşaretlerin Konması, Kur'an'da Tekrarlar, Kur'an Kıssaları, Ayetler ve Sureler arasındaki Tenasüb ve İnsicam ve Emsal'ü-l Kur'an v.d. konularda sağlam ve doyurucu bilgi verirken, söz konusu eser daha çok kafaları karıştırıp varsa karanlık

² Öztürk-Ünsal, s. 191.

³ Öztürk-Ünsal, s. 192, 193.

noktaları daha da karartıp aynı zamanda (eserde de belirtildiği üzere) kendi müelliflerinin de iç dünyasında Kur'an Tarihi araştırmalarında yeni ufukların açılacağına dair ümitleri ye'se dönüştürmektedir.⁴

Bu kitap Mustafa Öztürk ve öğrencisi tarafından kaleme alınan iki yazarlı bir eserdir. Kitap bir önsöz, iki giriş, üç ana bölüm, sonuç ve değerlendirme olmak üzere iki kaynakça ve bir dizinden oluşmaktadır. İçindekiler kısmında Kur'an Vahyinin Metinleşme Süreci, Mushaf Tertibi ve Nüzul Tertibi gibi başlıklar altında bu hususlara dair önceki ulemanın eserlerindeki görüşler dile getirilerek bunlar arasında tercihlerde bulunulmuş diğer bazılarına da eleştiriler yöneltilmiştir. Bunlar detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

Birinci bölümde, ana hatlarıyla Kuran Vahyinin Metinleşme Süreci; Hz. Peygamber ve Kur'an'ın Yazıyla Tespiti, Vahiy Kâtipliği ve Kâtiplik Sekreteryası, Özel Mushaflar Meselesi gibi başlıklar altında açıklanmaktadır.

İkinci bölümde, Mushaf Tertibi; Ayetlerin Tertibinde Tevkîfîlik Delilleri, Ayetlerin Tertibinde İctihâdîlik Delilleri, Sûre Tertibine İlişkin Görüşler ve Delilleri v.s başlıklar altında açıklanmaktadır.

Ünsal tarafından kaleme alınan üçüncü bölümde ise, Nüzul Tertibi; Sahabeye İsnat Edilen Nüzul Tertipleri, Tabiine Nispet Edilen Nüzul Tertipleri, Klasik Dönem ve Modern Dönem gibi başlıklar altında izah edilmektedir. Detaylandırılacak olursa;

Birinci bölümde; Kuran vahyinin metinleşme süreci ile ilgili rivayetler tedkik edilmiş, merviyat arasındaki çelişkilere dikkat çekilmiştir. Nüzul Döneminde Şifahi Kültür ve Kitabet Meselesi, Hz. Peygamber ve Kur'an'ın Yazıyla Tespiti, Arza Meselesi ve Mahiyeti, Hz. Ebubekir Dönemi ve Kuranın Cemi, Hz. Osman Dönemi ve İstinsah Faaliyeti v.d konulara dair gelen rivayetler geniş bir şekilde ele alınmış ve tenkide tabi tutulmuştur. Dikkat çekenlerden birisi şöyledir: Kur'an'ın Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından Hz. Cebrail'e okunması yani arza meselesinin M. Hamidullah'ın

⁴ Öztürk-Ünsal, s. 7.

tamamen bir kurgusu olduğunu ve ondan sonra gelen araştırmacıların da bu görüşe delilsiz yapıştıklarını iddia etmektedir. Ona göre ne klasik ne de çağdaş eserlerde hala bu konulara dair çelişkilere cevap verecek ciddi bir çalışma yoktur. Yine bu sorunların kaynağını, Kuranın tek bir harfinin değişmeden günümüze kadar geldiği inancına bağlamaktadır. Kendisine göre Kur'an'ın mevsukiyeti kitabetinde değil de hıfzında ve şifahi rivayetinde aranmış.

İkinci bölümde; Mushaf Tertibi başlığı altında Ayetlerde Tahdit ve Adet Meselesi, Ayetlerin Tertibinde Tevkifilik Delilleri, Ayetlerin Tertibinde İctihadilik Delilleri, Surelerin Sayısı, adları ve Ayet Sayıları, Sure Tertibine İlişkin Görüşler ve Delilleri gibi konular incelenmiştir.

Hadiye Ünsal tarafından kaleme alınan üçüncü bölümde ise kısa bir Giriş'in ardından Sahabeye İsnat Edilen Nüzul Tertipleri, Tabiine Nispet Edilen Nüzul Tertipleri, Klasik Dönem ve Modern Dönem gibi başlıklar altında Kur'an'ın nüzul tertipleri hakkında detaylı bilgiler aktarılmıştır.

Bu eser 2017'de piyasaya çıktığı için henüz yeterince bilinen bir kitap değildir. Ancak müellifinin de kehanetinde ifade ettiği üzere malum çevrelerce çokça eleştirilecek bir çalışma arz etmektedir. Sade ve akıcı bir dille kaleme alınan eserde Kur'an Tarihi'ne dair bol miktarda rivâyet ve görüşe yer verilmiş, bunlar hakkında yorumlar ve tenkidlerde bulunulmuştur. Çalışmada Hz. Peygamber'in ebedi mucizesi Kur'an'a gölge düşürmeye çalışarak adeta az çok fikri muhakeme kabiliyetine sahip herkesin zekasıyla alay edilmektedir. Bununla beraber müelliflerin burada savunmaya çalıştığı görüşler Nöldeke gibi müsteşriklerin değirmenine su taşıyacak cinstendir.